

УДК 334.716

Городня Т.А.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки**Львівського торговельно-економічного університету***Петрівський В.Б.***студент**Львівського торговельно-економічного університету***КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА****COMPLEX DIAGNOSTICS OF ENTERPRISE PERFORMANCE****АНОТАЦІЯ**

Проведено аналіз досліджень діагностики результативності підприємств. Розглянуто важливість проведення аналізу результативності. Охарактеризовано підходи до забезпечення процесу результативності. Досліджено методики комплексної діагностики підприємства. Проведено аналіз обраних методик підприємства. Досліджено інтегральну діагностику результативності підприємства.

Ключові слова: результативність, діагностика, потенціал, розвиток, структура, показники, ефективність, інтегральна діагностика, алгоритм, фактори, рейтингова оцінка, матриця.

АННОТАЦИЯ

Проведен анализ исследований диагностики результативности предприятий. Рассмотрена важность проведения анализа результативности. Охарактеризованы подходы по обеспечению процесса результативности. Исследованы методики комплексной диагностики предприятия. Проведен анализ избранных методик предприятия. Исследована интегральная диагностика результативности предприятия.

Ключевые слова: результативность, диагностика, потенциал, развитие, структура, показатели, эффективность, интегральная диагностика, алгоритм, факторы, рейтинговая оценка, матрица.

ANNOTATION

An analysis of research performance diagnostics companies. Discussed the importance of analyzing the impact. Describes approaches to ensure the effectiveness of the process. Studied techniques integrated diagnostics company. Analysis of selected methods of enterprise. Studied performance integrated diagnostics company.

Keywords: performance, diagnostics, capacity development, structure, performance, efficiency, integrated diagnostics, algorithm, factors, rating assessment, matrix.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку одним із перспективних шляхів економічного зростання підприємств є забезпечення їх прибутковості та результативності. Упровадження та застосування нових методів та способів роботи підприємства, торговельної та виробничої діяльності приводить до активізації інвестиційного процесу, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку виробничої, торговельної, комерційної та інших діяльностей та займають вагоме місце в ринковій частці ведення бізнесу.

На сьогодні, в період конкурентних ринкових відносин, щоб забезпечити ефективність та результативність підприємства керівному персоналу необхідно насамперед уміти реально оцінювати та діагностувати фінансовий та економічний стан як свого підприємства, так і потенційних конкурентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням оцінювання та аналізу підприємств присвячено багато наукових праць, у яких досліджуються етапи та методи проведення оцінювання економічного розвитку, який, у свою чергу, впливає на процеси, пов'язані з розвитком усієї держави, а також окремих її регіонів, галузей та підприємств.

Розробкою основних засад комплексної діагностики підприємств займалися такі вчені, як І.О. Бланк, В.О. Василенко, Л.О. Лігоненко, Н.М. Євдокімова, Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк, П.П. Табурчак, А.Є. Вакулєнко, М.Г. Чумаченко та інші науковці фінансового та стратегічного менеджменту, антикризового управління.

Так, І.А. Борисенко визначає комплексну діагностику підприємства як діяльність з оцінювання стану організації з метою визначення проблем її розвитку та ймовірності настання кризи [1]. «Економічна енциклопедія» трактує економічну діагностику підприємства як аналіз і оцінювання економічних показників роботи підприємства на базі вивчення окремих результатів, повної інформації з метою виявлення резервів та з'ясування перспектив його розвитку й наслідків поточних управлінських рішень [7]. Н.О. Сагалакова розуміє діагностику не тільки як дослідження минулого та теперішнього стану підприємства, а й передбачення ймовірного розвитку ситуації у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а її результатом є обґрунтування заходів до вдосконалення системи управління, фінансового оздоровлення підприємства та зростання його ринкової привабливості [8].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість робіт з вивчення цієї проблематики, додаткових досліджень та аналізу потребують методики комплексної діагностики діяльності підприємства, які на сьогодні залишаються актуальними.

Мета статті – провести аналіз досліджень діагностики результативності підприємств та визначити їх актуальність, розглянути підходи до забезпечення процесу результативності та методики комплексної діагностики підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на високий рівень невизначеності, що є невід'ємним складником будь-якої економічної системи на етапі функціонування ринкових відносин, швидкість здійснюваних фінансово-економічних операцій, складність умов функціонування суб'єктів господарювання, необхідна адаптація, вдосконалення та розробка комплексної діагностики підприємства.

Термін «діагностика» запозичений із медицини. Розглядаючи етимологію цього слова, необхідно зазначити, що в перекладі з грецького «diagnostics» означає «здатність розпізнавати» являє собою знання про методи постановки діагнозу і про причини хвороб. При цьому сутність поняття «діагноз» (грець. *diagnosis* – розпізнавання) полягає у визначенні важливих особливостей хвороби за допомогою всебічного дослідження хворого [6].

У межах фінансово-економічних досліджень на мікрорівні якості хворого розглядається суб'єкт господарювання, тобто організація, в якій спостерігаються певні відхилення від норми або необхідного стану (під нормальним або необхідним, станом будемо розуміти такий стан об'єкта дослідження, що визначається ліквідністю, платоспроможністю, фінансовою стійкістю, рівнем рентабельності, що досягається підприємством обігом наявних у нього фінансово-економічних ресурсів).

Так, науковці А. Градов, Н. Данілочкіна та Г. Савицька діагностику визначають як напрям економічного аналізу, що дає можливість виявити порушення нормального ходу економічних процесів на підприємстві. Проте таке визначення діагностики втрачає її головний зміст – забезпечення випереджального управління, що, у свою чергу, суттєво звужує сферу діяльності діагностики. Г. Базаров, С. Беляєв, Л. Беліх, А. Ковальов, В. Савчук, О. Стоянова, описуючи комплексну діагностику, фактично ототожнюють цей процес із фінансовим аналізом, не визначаючи спеціальних функцій й завдань власне діагностики як окремого етапу процесу управління. Причому у цих працях не розкривається сутність процесу діагностики, її завдання, відмінність від інших складників аналітичного процесу, а мова йде про аналіз та аудит фінансово-господарської діяльності підприємства [6].

Отже, комплексна економічна діагностика – це вивчення економічного стану об'єкта в умовах неповної інформації [2].

Економічна діагностика підприємства – це комплексний аналіз й оцінка економічних показників роботи підприємства на основі вивчення окремих результатів, неповної інформації з метою виявлення можливих перспектив його розвитку та наслідків поточних управлінських рішень [5].

За основу в проведення економічної діагностики виступають засоби та методи комплексного оцінювання та елімінування.

Під час діагностики визначаються стратегічні проблеми підприємства й причини їх виникнення. Також діагностику розглядають як етап дослідження проблемної ситуації функціонування будь-якого об'єкта на основі проведеного моніторингу.

Для досягнення ефективної комплексної діагностики результативності підприємства пропонуємо використовувати для її проведення такі методи, як:

- аналітичні: безконтактні дослідження, використовуючи статистичну інформацію, та комплексний економічний аналіз;

- експертні: узагальнення оцінок та інформації, наданих експертами після контактних досліджень;

- динамічне програмування: обчислювальний метод вирішення завдань за допомогою використання математичних моделей;

- лінійне програмування: математичний метод, спрямований на оптимізацію досягнення кількісно визначеної мети.

Також для ефективної діагностики можна застосовувати етіологічну та симптоматичну діагностики [4].

Під час економічної діагностики діяльності та аналізу результативних показників за допомогою елімінування використовуються такі методи, як:

- ланцюгового підставлення;

- абсолютних різниць;

- відносних різниць;

- індексний, або інтегральний.

При цьому чим більше факторів досліджується, тим точніші кінцеві значення результативних показників [3].

Також одним із механізмів проведення комплексної діагностики результативності є використання моделі «Дюпона» та системи «директ-кастинг». Так, модель «Дюпона» дає змогу провести діагностику впливу факторів на рівень декотрих показників, а система «директ-кастинг» – більш точно визначити вплив факторів на зміну валового прибутку й рентабельності, оскільки вона враховує взаємозв'язок обсягу продажу, собівартості та прибутку.

Інтегральну комплексну діагностику результативності рекомендуємо проводити за групою показників, які зображають стан ресурсів підприємства. Серед показників можна використовувати систему індикаторів за окремими рівнями для оцінювання результативності роботи підприємства.

Сутність методу інтегральної комплексної діагностики полягає в тому, що одного показника, яким би важливим він не був, недостатньо для характеристики результативності роботи підприємства. Потрібна група індикаторів, які в сукупності з тим чи іншим рівнем обсягу (залежно від кількості показників у групі) зображали б як кількісну сторону, тобто масштаби різного роду ресурсів, так і якісну його сторону, яка свідчить про ефективність

використання наявних ресурсів. Для порівняння потенціалів як чогось цілісного потрібно об'єднати обрані показники в один комплексний (інтегральний) показник.

Основні переваги інтегральної комплексної діагностики полягають у тому, що:

– вона синтезує весь вплив включених у дослідження показників і коефіцієнтів;

– зводить проблему оцінювання результативності роботи підприємства до одного кількісного значення, що значно полегшує економічну інтерпретацію отриманих результатів.

Інтегральне оцінювання діагностики результативності підприємства за математичним методом відстаней

Показники аналізують і зводять в єдиний інтегральний показник:

$$I_{II} = \sum_{i=1}^n (1 - \alpha_i) \cdot B_i, \quad (1)$$

де I_n – оцінка i -го структурного компонента результативності підприємства;

n – кількість показників;

α_i – відносна оцінка i -го показника;

B_i – вага i -го показника в загальному наборі.

У свою чергу α_i розраховується так:

якщо більше значення показника є оптимальним, тоді $\alpha_i = I_i / I_{max}$;

якщо менше значення показника є оптимальним, тоді $\alpha_i = I_{min} / I_i$,

де I_i – значення i -го показника;

I_{max} , I_{min} – відповідно мінімальне та максимальне значення показника за весь аналізований період.

У свою чергу B_i розраховується так:

$$B_i = \frac{I_i}{\sum I_i}, \quad (2)$$

де $\sum I_i$ – сумарне значення показників.

Аналогічні розрахунки ведуться для всіх складників діагностики результативності, далі виводиться середнє значення інтегрального показника для підприємства за певний період часу (I_{CP}). Фактичне значення інтегрального показника (I_{II}) порівнюють із середнім (I_{CP}) й аналізують рівень результативності роботи за певний період часу:

$$I_{CP} = \frac{\sum I_{II}}{n}, \quad (3)$$

де n – кількість складників результативності роботи.

Так, якщо $I_{II} < I_{CP}$, то рівень результативності роботи підприємства буде вищим за середній. Якщо $I_{II} > I_{CP}$, то рівень результативності роботи підприємства буде нижчим середнього.

Інтегральна діагностика результативності підприємства за методом суми місь

Використовують інтегральний метод обчислення кожної структурної компоненти результативності як суму добутків значень показників і їх вагових коефіцієнтів.

$$I_{II} = \sum_{j=1}^m S_{ij} \cdot X_{ij}^*, \quad (4)$$

де I_{II} – оцінка i -го структурного компонента результативності підприємства;

S_{ij} – ваговий коефіцієнт j -го показника i -го складника показників результативності (може визначатися експертно, при цьому $\sum_{j=1}^m S_{ij} = 1$);

X_{ij}^* – зранжоване (приведене) значення показника;

m_i – кількість показників у складі i -го складника результативності.

Показник X_{ij}^* розраховується так:

– у разі максимізації показника

$$X_{ij}^* = \frac{X_{ij} - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}; \quad (5)$$

– у разі мінімізації показника

$$X_{ij}^* = \frac{X_{max} - X_{ij}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (6)$$

де X_{ij} – значення j -го показника в i -й структурній компоненті;

X_{min} – мінімальне значення j -го показника в i -й структурній компоненті;

X_{max} – максимальне значення j -го показника в i -й структурній компоненті.

На основі обраної системи індикаторів із використанням інтегральної діагностики пропонується визначати сукупний інтегральний індикатор результативності підприємства (I_{III}), який розраховується як середнє арифметичне інтегральних індикаторів:

$$I_{III} = \frac{I_{KPI} + I_{TPI} + I_{FEP} + I_{FOP} + I_{MPI} + I_{III} + I_{OVI} + I_{RPI} + I_{IPI}}{n}, \quad (7)$$

де n – загальна кількість інтегральних індикаторів;

I_{KPI} – інтегральний індикатор кадрового потенціалу;

I_{TPI} – інтегральний індикатор технічного та техніко-технічного потенціалу;

I_{FEP} – інтегральний індикатор фінансово-економічного потенціалу;

I_{III} – інтегральний індикатор інноваційного потенціалу;

I_{MPI} – інтегральний індикатор маркетингового потенціалу;

I_{FOP} – інтегральний індикатор інфраструктурного потенціалу;

I_{OVI} – інтегральний індикатор організаційно-управлінського потенціалу;

I_{RPI} – інтегральний індикатор ринкового потенціалу;

I_{IPI} – інтегральний індикатор інформаційного потенціалу.

Також у дослідженнях використовується комплексний інтегральний показник рівня результативності підприємства (S_{III}).

$$S_{III} = \frac{k_1 \cdot I_{TPI} + (k_2 \cdot I_{FEP} + k_3 \cdot I_{MPI} + k_4 \cdot I_{KPI} + k_5 \cdot I_{III} + k_6 \cdot I_{OVI} + k_7 \cdot I_{RPI}) \cdot I_{OVI}}{1,875 \cdot 10^5}, \quad (8)$$

де k_1, \dots, k_n – середньоарифметичний показник коефіцієнта вагомості рівня відповідного часткового індикатора результативності підприємства.

Шкала градації комплексного інтегрального показника рівня результативності підприємства виглядає так:

1,0–0,8 – високий рівень;

0,8–0,63 – достатній рівень;

0,63–0,37 – низький рівень;

0,37–0,2 – незадовільний рівень;
0,2–0 – критично низький рівень.

Для комплексної діагностики результативності підприємства також можна використувати інтегральний показник розвитку, який розраховується на основі порівняльного багатомірного аналізу за допомогою таксонометричних методів.

Висновки. Головною проблемою у будь-якому підході до комплексної діагностики діяльності є якісний відбір результативних показників і побудова адекватної структури інтегрального показника. У разі правильного й ґрунтового підбору економічних показників можна застосувати наведені вище методики, визначати рівень результативності діяльності та будувати стратегію функціонування підприємства на майбутнє.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борисенко И.А. Экономическая диагностика деятельности предприятия в нестабильных условиях функционирования / И.А. Борисенко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dissercat.com/content/ekonomicheskaya-diagnostika-deyatelnosti-predpriyatiya-v-nestabilnykh-usloviy>.
2. Городня Т.А. Економічна та фінансова діагностика : [навч. посібник] / Т.А. Городня, І.П. Мойсеєнко. – Львів : Магнолія, 2008. – 281 с.
3. Городня Т.А. Математичні методи в економічній діагностиці : [навч. посібник] / Т.А. Городня. – Львів : Магнолія, 2010. – 200 с.
4. Гречан А.П. Діагностика ефективності діяльності підприємств / А.П. Гречан, Н.Й. Радіонова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_10_1/Grechina.pdf.
5. Ершова С.А. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности : [учеб. пособие] / С.А. Ершова – М. : МГУ, 2007. – 254 с.
6. Кривов'язюк І.В. Теоретичні засади фінансової діагностики підприємства / І.В. Кривов'язюк, Я.О. Кость // Вісник Луцького державного технічного університету. – 2011. – № 1. – С. 5–9.
7. Словник економічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank24.ru/info/glossary/?srch=%DD%CA%CE%CD%CE%CC%C8%D7%C5%D1%CA%C0%D-F+%C4>.
8. Сагалакова Н.О. Роль економічної діагностики в системі управління діяльністю підприємства / Н.О. Сагалакова // Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2005. – № 4(28). – С. 179–184.